

**Рівненський державний гуманітарний університет
Кафедра дошкільної педагогіки і психології та спеціальної освіти
імені проф. Поніманської Т.І.**

НАСТУПНІСТЬ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ПРОСТОРИ:

методичний комплекс навчальної дисципліни

для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 016 «Спеціальна освіта. Логопедія»

Посібник схвалено та рекомендовано
до друку кафедрою дошкільної педагогіки і психології та спеціальної освіти
імені проф. Т.І. Поніманської
(протокол № 1 від 17.01.2023 р.)

Друкується за рішенням навчально-методичної комісії
педагогічного факультету РДГУ
(протокол № 1 від 18.01.2023 р.)

*Укладач: доцент кафедри дошкільної педагогіки і психології
та спеціальної освіти імені проф. Т.І. Поніманської
Горопаха Наталія Михайлівна*

Рецензенти:

- Іванова Наталія Володимирівна, доктор філософських наук, професор, декан факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва Луцького педагогічного коледжу;
- Марчук Галина Володимирівна, старший викладач кафедри дошкільної педагогіки і психології та спеціальної освіти імені проф. Т.І. Поніманської.

Н 32 Наступність дошкільної та початкової освіти в інклюзивному просторі: методичний комплекс навчальної дисципліни. Методичний посібник для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності 016 «Спеціальна освіта. Логопедія» / Укл. Н.М.Горопаха. Рівне: РДГУ, 2023. 20 с.

Методичний посібник є частиною методичного забезпечення навчальної дисципліни «Наступність дошкільної та початкової освіти в інклюзивному просторі», що входить до навчального плану підготовки бакалавра за освітньо-професійною програмою «Спеціальна освіта. Логопедія». У цьому збірнику подані плани практичних занять, список рекомендованих джерел та завдання для самостійної роботи до кожної теми, що входить до програми навчальної дисципліни. Також вміщено питання до екзамену, критерії оцінки результатів навчання.

© Н.М.Горопаха, 2023 рік
© РДГУ, 2023 рік

Вступ

Навчальна дисципліна «**Наступність дошкільної та початкової освіти у інклюзивному просторі**» належить до вибіркових освітніх компонент циклу професійної підготовки бакалавра спеціальної освіти.

Одним із важливих принципів функціонування системи освіти в нашій країні є принцип забезпечення наступності між її суміжними ланками. Наступність між дошкільною та початковою освітою – це забезпечення неперервності здобуття людиною освіти. Наступність в освіті необхідна для створення єдиного освітнього процесу, що логічно продовжується від дитячого садка до школи. Цей процес допомагає досягти цілісного розвитку особистості. Педагоги дошкільної освіти мають бути ознайомлені з програмою початкової школи та вводити у свої заняття навчальні елементи, які підготують дітей до 1-го класу. Вчителі початкових класів також мають знати дошкільну навчальну програму, щоб використовувати її складові в адаптаційний період. Особливо важливим є реалізація принципу наступності у побудові інклюзивного освітнього простору дошкільної та початкової освіти.

Опанування знаннями з курсу реалізується за допомогою основних організаційних форм навчання: лекцій, та практичних занять, консультацій, самостійної роботи тощо. Остання займає провідне місце в системі освітнього процесу та передбачає аналіз конкретних ситуацій, виконання творчих завдань, написання творів тощо.

Мета дисципліни: психолого-педагогічна та методична підготовка майбутніх педагогів до реалізації принципу наступності у організації інклюзивного освітнього простору суміжних ланок освіти, здійснення підготовки дітей з особливими освітніми потребами до навчання у школі, організації співпраці фахівців з спеціальної та інклюзивної освіти з вихователями закладів дошкільної освіти, вчителями початкової школи.

Завдання дисципліни:

- формувати знання про наступність як один з основних принципів системи освіти України;
- поглибити знання про інклюзію та інклюзивну освіту, створення інклюзивного освітнього простору;
- ознайомити з сучасними психолого-педагогічними дослідженнями проблеми готовності до шкільного навчання дітей з особливими освітніми потребами;
- формувати здатність до оцінки рівня готовності дитини з особливими освітніми потребами до шкільного навчання;
- навчити творчого підходу до педагогічної діяльності;
- підготувати до практичного здійснення співпраці з вихователями закладів дошкільної освіти, вчителями початкової школи у реалізації принципу наступності у вихованні та розвитку дітей 6-7 років з особливими освітніми потребами, які навчаються у інклюзивній групі (класі);
- розвивати уміння педагогічного аналізу, проектування.

Очікувані результати вивчення дисципліни

Компетентності загальні (ЗК)

ЗК-3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК-4. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК-7. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

Компетентності спеціальні (фахові) (СК)

СК-1. Усвідомлення сучасних концепцій і теорій функціонування, обмеження життєдіяльності, розвитку, навчання, виховання і соціалізації осіб з особливими освітніми потребами.

СК-6. Здатність працювати в команді, здійснювати комплексний корекційно-педагогічний, психологічний та соціальний супровід дітей з особливими освітніми потребами, в тому числі з інвалідністю в різних типах закладів.

СК-7. Здатність дотримуватися вимог до організації корекційно-розвивального освітнього середовища.

Програмні результати навчання

РН2. Здійснювати пошук, аналіз і синтез інформації з різних джерел для розв'язування конкретних задач спеціальної та інклюзивної освіти.

РН5. Розуміти принципи, методи, форми та сутність організації освітньо-корекційного процесу в різних типах закладів.

РН12. Аргументувати, планувати та надавати психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги (допомогу) відповідно до рівня розвитку і функціонування, обмеження життєдіяльності дитини з особливими освітніми потребами.

Знання:

– сутність принципу наступності та закономірності забезпечення наступності у роботі суміжних ланок системи освіти;

– зміст, форми й методи спільної роботи закладу дошкільної освіти та школи по створенню інклюзивного освітнього простору;

– особливості розвитку дитини у старшому дошкільному та молодшому шкільному віці, сутність готовності дитини до шкільного навчання;

– принципи організації різних видів діяльності з дітьми старшого дошкільного віку в умовах інклюзивної групи закладу дошкільної освіти;

– принципи планування навчально-виховної роботи у інклюзивних групах закладу дошкільної освіти;

– зміст та форми роботи з батьками вихованців та учнів з особливими освітніми потребами;

– особливості організації навчально-виховної роботи з дитиною, що має особливі освітні потреби, у період її адаптації до шкільного навчання.

Вміння:

– встановлювати наступність у змісті інклюзивного навчання дітей старшого дошкільного та початкового шкільного віку на основі Базового компоненту дошкільної освіти та Державного стандарту початкової освіти, програм закладу дошкільної освіти та початкової школи;

- визначати конкретні завдання освітньої роботи з дітьми старшого дошкільного та молодшого шкільного віку;
- добирати методи й форми організації освітнього процесу в старшій групі закладу дошкільної освіти, налагоджувати стосунки з дітьми та їх батьками;
- проводити визначення рівня готовності дітей шостого року життя до навчання у школі.

ЗАГАЛЬНІ ВКАЗІВКИ З ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Розпочинати вивчення теми слід із опрацювання матеріалу за текстом лекції: прочитати, виписати визначення, класифікації, важливі положення.
2. Далі опрацювати теоретичний матеріал з інших джерел (практикуму, журнальних статей, методичних посібників тощо): прочитати, виписати головні думки, цитати, схеми, таблиці. **Увага: всі вказані у списку джерела повинні бути опрацьовані.** Якщо у завданнях до самостійної роботи не передбачене конспектування, їх слід опрацювати усно і за бажанням виписати основні положення. Матеріали всіх джерел слід використовувати у відповідях на практичному занятті.
3. Завершити вивчення теми виконанням творчих письмових завдань чи розв'язанням педагогічних задач та ситуацій.
4. Всі завдання є обов'язковими до виконання.

ОБОВ'ЯЗКОВІ ДЖЕРЕЛА

1. Базовий компонент дошкільної освіти. Нова редакція та поради для організації освітнього процесу // [Електронний ресурс] код доступу <https://ezavdnz.m CFR.ua/book?bid=37876>
2. Державний стандарт початкової освіти. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. // [Електронний ресурс] код доступу <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>
3. Інструктивно-методичні рекомендації щодо забезпечення наступності дошкільної та початкової освіти // [Електронний ресурс] код доступу <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/nastupnist-mizh-doshkilnoyu-ta-pochatkovoyu-osvitoyu>
4. Наступність дошкільного навчального закладу і початкової школи у вихованні дітей / За ред. Н.В.Лисенко. Київ, 2012.
5. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка. Київ, 2015.
6. Поніманська Т.І., Дичківська І.М. Дошкільна педагогіка: Практикум. Київ, 2009.
7. Програми розвитку дітей // [Електронний ресурс] код доступу <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/programi-rozvitku-ditej>
8. Савченко О.Я. Дидактика початкової освіти. Київ, 2013.

Змістовий модуль І.
НАСТУПНІСТЬ У РОБОТІ ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ
І ШКОЛИ

Тема 1. Загальні засади забезпечення наступності у системі безперервної освіти України

План практичного заняття №1

1. Поняття наступності у філософії, психології, загальній та дошкільній педагогіці.
2. Взаємозв'язок понять наступності, спадкоємності та перспективності у системі безперервної освіти.
3. Проблема наступності суміжних ланок освіти у сучасних наукових дослідженнях.
4. Напрями та педагогічні умови забезпечення наступності дошкільної та початкової шкільної освіти.

Список джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти. Нова редакція та поради для організації освітнього процесу // [Електронний ресурс] код доступу: <https://ezavdnz.mcfra.ua/book?bid=37876>
2. Богуш А. Реформування підготовки педагогічних кадрів в аспекті реалізації принципів наступності та перспективності. *Збірник наукових праць БДПУ*. Бердянськ, 2002. С. 6-12.
3. Закон України «Про дошкільну освіту» Київ, 2001. 25 с.
4. Закон України «Про освіту». Київ, 1991. 35 с.
5. Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку /Національна академія педагогічних наук України. Київ: ФОП Ференець В.Б., 2020. 44 с.
6. Наступність дошкільного навчального закладу і початкової школи у вихованні дітей / За ред.. Н.В.Лисенко. Київ, 2012.
7. Обов'язкова освіта дітей старшого дошкільного віку: форми здобуття, організація і зміст роботи / упорядник О.П. Долинна. Тернопіль: Мандрівець, 2011.
8. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка. Київ, 2016.
9. Савченко О.Я. Наступність і перспектива в роботі перших двох ланок освіти *Дошкільне виховання*. 2000. № 11. С. 4-5.

Завдання для самостійної роботи

1. Із довідника, поданого у книзі Поніманської Т.І., Дичківської І.М. Дошкільна педагогіка: Практикум. – Київ, 2007 (С. 221), випишіть зміст понять «принцип наступності», «перспективність» та «спадкоємність». Порівняйте із визначеннями цих понять, які даються у тексті лекції.

2. Скопіюйте у зошит схему «Зміст поняття «Наступність» з книги «Наступність дошкільного навчального закладу і початкової школи у вихованні дітей» / За ред. Н.В.Лисенко. Київ, 2012. С. 35.

3. На основі матеріалу, поданого у книзі «Наступність дошкільного навчального закладу і початкової школи у вихованні дітей» / За ред. Н.В.Лисенко. Київ, 2012. С. 9-33 підготуйте короткий реферат «Розвиток наукових поглядів на проблему наступності дошкільного закладу та школи у історії педагогіки».

4. Розробіть перелік питань для анкетування вихователів дошкільного закладу та вчителів початкової школи з проблеми наступності.

6. Виконайте перші три тестові завдання до розділу «Дитячий садок, школа, сім'я» з книги Поніманської Т.І., Дичківської І.М. Дошкільна педагогіка: Практикум. Київ, 2007 (С. 306-307).

Тема 2. Проблема наступності у контексті побудови інклюзивного освітнього простору

Основний зміст теми

1. Наступність як принцип побудови системи інклюзивної освіти.
2. Інклюзія у дошкільній освіті.
3. Інклюзія в початковій освіті.

Список джерел

1. Борохвіна Т. Проблема інклюзивної освіти у педагогічній теорії та практиці. *Людинознавчі студії: зб. наук. праць ДДПУ імені Івана Франка*. Серія «Педагогіка», 2018. № 7/39, С. 50–61.
2. Бобрицька В.І. Актуальні проблеми інклюзивної освіти в Україні. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2015. № 5-6 (50-51). С. 7-11.
3. Гаяш О. Особливості організації інклюзивного навчання в закладах дошкільної освіти [online] Режим доступу: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/38849/1/Гаяш%20Особливості%20організації%20інклюзивного%20навчання%20в%20закладах%20дошкільної%20освіти.pdf>
4. Діти з особливими потребами у загальноосвітньому просторі: початкова ланка / за ред. В.І. Бондаря, В.В. Засенка. Київ, 2004. 152 с.
5. Діти з особливими потребами у початковій школі: Поради батькам / За ред. В.І.Бондаря, В.В.Засенка. Київ: Науковий світ, 2006.
6. Інклюзія в ЗДО / упорядник Л.А. Швайка. Харків: Видавнича група «Основа», 2021. – 144 с.
7. Колупаєва А.А., Наконечна Л.М. Інклюзивне навчання: вибір батьків. Харків : Вид-во «Ранок», 2018. 56 с.
8. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. Путівник для педагогів та батьків дітей з особливими потребами. Діти з особливими потребами в

- загальноосвітньому просторі: початкова ланка. Харків : Вид-во «Ранок», 2018. 112 с.
9. Маляр Л., Шиткіна Г. Інклюзія в умовах дошкільної та початкової освіти. *Український педагогічний журнал*. 2022. № 1. С. 63-69.
 10. Порошенко М. Інклюзивна освіта. Київ : ТОВ «Агентство Україна», 2019. 300 с.
 11. Учні початкових класів із особливими освітніми потребами: навчання та супровід: навчально-методичний посібник / [Л.І. Прохоренко, О.О. Бабяк, В.В. Засенко, Н.А. Ярмола]. Харків : Видавництво «Ранок», 2020, 160 с.

Завдання для самостійної роботи

1. Опрацювати рекомендовані джерела і підготувати на їх основі коротке реферативне повідомлення «Актуальність інклюзивної освіти у сучасному суспільстві»
2. Самостійно укласти порівняльну таблицю «Інклюзивна освіта у ЗДО та початковій школі».
3. Опрацювати Положення про інклюзивно-ресурсний центр (*див. № 7 у списку джерел*) та зробити письмовий висновок про роль ІРЦ у налагодженні наступності між дошкільною та початковою шкільною освітою в умовах інклюзивного освітнього простору.

Тема 3. Наступність у змісті дошкільної та початкової освіти

План практичного заняття № 2

1. Встановлення наступності між дошкільним закладом і школою у меті та змісті освіти як головна умова забезпечення безперервної освіти та поступального розвитку особистості.
2. Компетентнісний підхід до визначення мети, завдань та змісту дошкільної та початкової шкільної освіти. Наступність мети, завдань та змісту освіти дитини 6-10-ти років у державних стандартах дошкільної та початкової шкільної освіти.
3. Конструювання змісту інклюзивної освіти дошкільників та молодших школярів з позиції наступності.

Список джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти. Нова редакція та поради для організації освітнього процесу // [Електронний ресурс] код доступу: <https://ezavdnz.mcfr.ua/book?bid=37876>
2. Державний стандарт початкової загальної освіти // [Електронний ресурс] код доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/uploads/public/5a8/de2/5e1/5a8de25e1504c877583228.doc>

3. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні / Науковий редактор О.Л. Кононко. Київ, 2003. – 243 с.
4. Наступність дошкільного навчального закладу і початкової школи у вихованні дітей / За ред.. Н.В.Лисенко. Київ, 2012.
5. НУШ: Типова освітня програма для ЗЗСО, розроблена під керівництвом О.Я. Савченко // [Електронний ресурс] код доступу <https://osvita.ua/school/program/program-1-4/60407/>
6. Перелік навчальної літератури, програм, рекомендованих МОН // [Електронний ресурс] код доступу: https://docs.google.com/spreadsheets/d/1-6Qn3PRPqSpDreBZkBFwaPO_ZVWwhAkO-FGGutGpmC8/edit#gid=1947501369
7. Програми розвитку дітей // [Електронний ресурс] код доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/programi-rozvitku-ditej>
8. Савченко О.Я. Дидактика початкової освіти. Київ, 2013
9. Типова освітня програма початкової освіти 1-2 класи / кер. Р.Б. Шиян // [Електронний ресурс] код доступу <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-tipovih-osvitnih-program-dlya-1-2-klasiv-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti>
10. Типова освітня програма початкової освіти 3-4 класи / кер. Р.Б. Шиян // [Електронний ресурс] код доступу <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-tipovih-osvitnih-program-dlya-3-4-klasiv-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti-1273>
11. Типова освітня програма початкової освіти спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей з особливими освітніми потребами // [Електронний ресурс] код доступу <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-tipovoyi-osvitnoyi-programi-pochatkovoyi-osviti-specialnih-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti-dlya-ditej-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami>
12. Типові освітні програми початкової освіти спеціальних закладів загальної середньої освіти для учнів з порушеннями інтелектуального розвитку / Укладач О.В.Чеботарьова // [Електронний ресурс] код доступу <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchannya-ditej-u-specialnih-zakladah-osviti/osvita-ditej-z-osoblivimi-potrebami/navchalni-planu>
13. Учні початкових класів із особливими освітніми потребами: навчання та супровід: навчально-методичний посібник / [Л.І. Прохоренко, О.О. Бабяк, В.В. Засенко, Н.А. Ярмола]. Харків : Видавництво «Ранок», 2020, 160 с.

Завдання для самостійної роботи

1. Опрацювати матеріал розділу 1.6. «Життєва компетентність дошкільника та її розвиток у різних соціальних інституціях» із Коментаря до Базового компоненту дошкільної освіти (с.93-115). Виписати визначення основних понять, показники та умови формування життєвої компетентності.
2. На основі опрацьованих матеріалів самостійно укласти модель «Життєво компетентні випускники ЗДО та початкової школи».

3. Підготувати тези виступу методиста ЗДО на спільній педагогічній раді з вчителями початкової школи на тему «Компетентнісний підхід у навчанні дошкільників і його реалізація у інклюзивному освітньому просторі».

4. З книги «Обов'язкова освіта дітей старшого дошкільного віку: форми здобуття, організація і зміст роботи» (див. список джерел) виписати завдання роботи з дітьми дошкільного віку за пріоритетними напрямками забезпечення наступності змісту освіти (С. 463-467)

5. Самостійно укласти порівняльну таблицю «Стандарти дошкільної та початкової освіти» на основі аналізу Базового компонента дошкільної освіти (нова редакція) та Державного стандарту початкової загальної освіти.

6. Проаналізувати матеріал із посібника «Учні початкових класів із особливими освітніми потребами: навчання та супровід»: навчально-методичний посібник / [Л.І. Прохоренко, О.О. Бабяк, В.В. Засенко, Н.А. Ярмола]. Харків : Видавництво «Ранок», 2020. С. 10-39 (див. список джерел). На його основі підготувати письмову відповідь на третє питання плану.

Тема 4. Наступність у формах та методах інклюзивної освіти дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку

План практичних занять № 3-4

1. Порівняльний аналіз заняття та уроку як основних форм організації інклюзивного навчання у дошкільному закладі та початковій школі.
2. Характеристика методів навчання дітей в старшій групі дитячого садка і першому класі школи. Особливості застосування методів навчання у інклюзивному освітньому просторі.
3. Реалізація у інклюзивному навчанні дошкільників та молодших школярів принципів розвивального та особистісно-орієнтованого навчання.

Список джерел

1. Баранова Н., Коцур Н. Дослідницька та експериментальна діяльність в умовах НУШ. *Початкова школа*. 2019. №9. С. 13-15
2. Гончаренко А.М. Розвиток мовленнєвої компетентності старших дошкільників. Київ: Світич, 2009. 160 с.
3. Горопаха Н.М. Наступність дошкільної та початкової шкільної освіти у реалізації принципів розвиваючого навчання *Оновлення змісту, форм і методів навчання і виховання в закладах освіти: Наук. записки РДГУ*. Випуск 7. Рівне, 1999. С. 74-78.
4. Горопаха Н.М. Наступність у екологічній освіті дошкільнят і молодших школярів *Оновлення змісту, форм і методів навчання і виховання в закладах освіти: Наукові записки РДГУ*. Випуск 19. Рівне, 2002. С. 32-41.
5. Зайцева Л.І. Формування математичної компетентності старших дошкільників: *Методичний посібник*. Харків: Веста: Видавництво «Ранок», 2008. 160 с.
6. Іванішена С. *Форми і методи інтерактивного навчання. Початкова школа*.

2006. № 3. С. 9-11.
7. Казанцева Л.І. Наступність у роботі дошкільного закладу освіти та початкової загальноосвітньої школи у формуванні мовленнєво-комунікативних навичок дітей. *Збірник наукових праць БДПУ*. Бердянськ, 2002. С. 84-91.
 8. Коломієць М.В. Навчально-дослідницька діяльність дітей молодшого шкільного віку. *Завучу. Усе для роботи*. 2015. № 9–10 (153–154). С. 25-29.
 9. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. Педагогічні технології інклюзивного навчання. Харків : Видавництво «Ранок», ВГ «Кенгуру», 2018. 160 с.
 10. Нова українська школа: порадник для вчителя: навчально-методичний посібник / За заг. ред. Н.М. Бібік. Київ: Літера ЛТД, 2018. 159 с.
 11. Обов'язкова освіта дітей старшого дошкільного віку: форми здобуття, організація і зміст роботи / упорядник О.П. Долинна. Тернопіль: Мандрівець, 2011.
 12. Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти / За ред.. Г.С. Тарасенко. Київ: Видавничий дім «Слово», 2010.
 13. Паламарчук В.Ф. Педагогічні технології навчання в умовах Нової української школи: вектор розвитку. *Український педагогічний журнал*. 2018. № №. С. 60-66.
 14. Порошенко М. Інклюзивна освіта. Київ : ТОВ «Агентство Україна», 2019. 300 с.
 15. Рібцун Ю.В. Учні початкових класів із тяжкими порушеннями мовлення: навчання і розвиток. Львів : Світ, 2020. 264 с.
 16. Савченко О.Я. Дидактика початкової освіти. Київ, 2013
 17. Старченко В.А. Формування логіко-математичної компетентності у старших дошкільників. – Київ: Світич, 2009. 80 с.

Завдання для самостійної роботи

1. У книзі «Обов'язкова освіта дітей старшого дошкільного віку: форми здобуття, організація і зміст роботи» (див. *список джерел*) опрацювати матеріал на с. 50-56, виписати основні положення щодо організації різних видів навчальної діяльності старших дошкільників, класифікацію навчальних занять.

2. У книзі О. Савченко «Дидактика початкової освіти» (див. *список джерел*) опрацювати розділ 7.5. «Дидактичні особливості уроків у 1 класі», підготувати коротке реферативне повідомлення на цю тему.

3. У книзі Ю.В. Рібцун (див. *список джерел*) опрацювати матеріал на С. 184-190, виписати форми уроків та методи, які пропонуються автором для навчання учнів з тяжкими порушеннями мовлення, зробити обґрунтований висновок щодо їх застосування в умовах інклюзивного освітнього простору.

4. У книзі «Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти» (див. *список джерел*) опрацювати третій, четвертий та п'ятий розділи (С. 150-258), виписати приклади мовленнєвих,

математичних та природничих ігор для роботи з дошкільниками та молодшими школярами (по 1 грі з кожного розділу).

5. На основі матеріалів лекції та статей зі списку джерел намітьте можливу тематику навчальних досліджень для дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку, Запропонуйте прийоми залучення до цих досліджень вихованців та учнів з особливими освітніми потребами.

6. На основі книг А.Колупаєваї, О. Таранченко та М. Порошенко складіть перелік освітніх технологій, які можна використовувати у процесі інклюзивної освіти дошкільників та молодших школярів.

Тема 5. Наступність у створенні інклюзивного освітнього середовища.

План практичного заняття № 5

1. Поняття про освітнє середовище навчального закладу.
2. Загальні вимоги до інклюзивного середовища закладу освіти.
3. Особливості організації інклюзивного середовища у групі закладу дошкільної освіти.
4. Організація інклюзивної класної кімнати.

Список джерел

1. Горопаха Н.М. Використання ідей Марії Монтесорі у екологізації розвивального середовища інклюзивної групи дошкільного закладу. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наук. Праць. Наукові записки РДГУ. Випуск 13 (56). Частина II. Рівне: РДГУ, 2016. С. 71-75.*
2. Горопаха Н.М. Фізичне виховання дошкільників та молодших школярів у контексті інклюзивної освіти: проблеми наступності та перспективності. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. Наукові записки РДГУ. Вип.10 (53). Рівне, 2014. С. 11-16.*
3. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. Путівник для педагогів та батьків дітей з особливими потребами. Діти з особливими потребами в загальноосвітньому просторі: початкова ланка. Харків : Вид-во «Ранок», 2018. 112 с.
4. Маляр Л., Шиткіна Г. Інклюзія в умовах дошкільної та початкової освіти. *Український педагогічний журнал. 2022. № 1. С. 63-69.*
5. Нова українська школа: порадник для вчителя: навчально-методичний посібник / За заг. ред. Н.М. Бібік. Київ: Літера ЛТД, 2018. 159 с.
6. Порошенко М. Інклюзивна освіта. Київ : ТОВ «Агентство Україна», 2019. 300 с.
7. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах дошкільної освіти <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/530-2019-п#Text>
8. Учні початкових класів із особливими освітніми потребами: навчання та супровід: навчально-методичний посібник / [Л.І. Прохоренко, О.О. Бабяк, В.В. Засенко, Н.А. Ярмола]. Харків : Видавництво «Ранок», 2020, 160 с.

Завдання для самостійної роботи

1. На основі посібників з інклюзивної освіти (див. №№ 3, 5, 6 у списку джерел) підготувати коротке повідомлення «Універсальний дизайн у сфері освіти»
2. З poradnika для вчителя «Нова українська школа» (див. список джерел) опрацювати розділ 4. «Особливості організації освітнього середовища: Середовище, що належить дітям». Виписати рекомендації щодо створення освітнього середовища у НУШ, особливо важливі з позиції інклюзивного освітнього простору.
3. Опрацювати статті, включені до списку джерел, на їх основі сформулювати кілька порад для вихователів ЗДО та вчителів початкової школи щодо спільного використання інклюзивного освітнього простору.

Тема 6. Готовність дітей до шкільного навчання

План практичного заняття № 6

1. Поняття про готовність дитини до шкільного навчання.
2. Дослідження проблеми готовності до шкільного навчання.
3. Основні компоненти фізичної та психологічної готовності дитини до навчання (мотиваційна, інтелектуальна, морально-вольова та емоційна готовність).
4. Способи визначення підготовленості дитини до навчання у школі.

Список джерел

1. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. Путівник для педагогів та батьків дітей з особливими потребами. Діти з особливими потребами в загальноосвітньому просторі: початкова ланка. Харків : Вид-во «Ранок», 2018. 112 с.
2. Кочерга О. Психофізіологія шестирічних першокласників і адаптація до школи. Київ, 2010. 128 с.
3. Лаврентьева Г. Готовність дитини до школи: складові успішного навчання // *Дошкільне виховання*. 2000. № 9. С. 3-5.
4. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка. – Київ, 2015.
5. Поніманська Т.І., Дичківська І.М. Дошкільна педагогіка. Практикум. – Київ, 2007.
6. Примак М.В. Готовність дитини до навчання: теоретичний аналіз. *Інноватика у вихованні*, 2017 (Вип.6). с. 302-307.
7. Проскура О.В. Психологічна підготовка вчителя до роботи з шестирічними першокласниками. Київ, 1999. 290 с.
8. Психологічна готовність шестирічної дитини до школи / [упоряд.: К. Муліка]. Полтава : ПОІППО, 2008. 84 с. [Електронний ресурс] Режим доступу: http://poippo.pl.ua/file/book/mylika_1.pdf

9. Рібцун Ю.В. Учні початкових класів із тяжкими порушеннями мовлення: навчання і розвиток. Львів : Світ, 2020. 264 с.
10. Чуб Н.В. Комплексні тести готовності дитини до школи. Харків, 2007. 144 с.

Завдання для самостійної роботи

1. Продумайте тези виступу на батьківських зборах у інклюзивній групі ЗДО на одну з тем:
 - «Вступ до школи – якісно новий етап в житті дитини».
 - «Чи готова ваша дитина до школи?».
2. Доберіть ігри або ігрові вправи, які формують у старших дошкільників морально-вольову готовність до шкільного навчання.
3. Виконайте тестові завдання №№ 4-13 до розділу «Дитячий садок, школа, сім'я» з книги Поніманської Т.І., Дичківської І.М. Дошкільна педагогіка: Практикум. – К., 2007 (С. 307-309).
4. Спираючись на самостійно дібрану додаткову літературу, підготуйте коротку письмову відповідь на останнє питання плану. Доберіть діагностичні методики для визначення рівня готовності дитини 6 років до навчання. Обґрунтуйте можливості використання дібраних діагностичних завдань у роботі з дітьми, що мають проблеми мовленнєвого розвитку.
5. Спираючись на книгу Ю.Рібцун (*див. список джерел*), скласти портрет майбутнього першокласника, готового до навчання у інклюзивному першому класі.

Тема 7. Умови підготовки дітей до школи в сім'ї і дошкільному закладі

План практичного заняття № 7

1. Формування у старших дошкільників мотиваційної готовності до шкільного навчання.
2. Формування навчального співробітництва з однолітками та дорослим.
3. Ознайомлення дітей зі школою. Організація спілкування дітей старшого дошкільного віку зі школярами.
4. Спільна робота дитячого садка і сім'ї у підготовці дитини до школи.
5. Адаптація дитини 6 років до школи.

Список джерел

1. Діти з особливими потребами у початковій школі: Поради батькам / За ред. В.І.Бондаря, В.В.Засенка. Київ: Науковий світ, 2006.
2. Інклюзія в ЗДО / упорядник Л.А. Швайка. Харків: Видавнича група «Основа», 2021. – 144 с.
3. Кашуба Л.І. Підготовка до школи дітей шестирічного віку: конспекти занять. – Тернопіль, 2004. – 127 с.
4. Колупаєва А.А., Наконечна Л.М. Інклюзивне навчання: вибір батьків. Харків: Вид-во «Ранок», 2018. 56 с.

5. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. Путівник для педагогів та батьків дітей з особливими потребами. Діти з особливими потребами в загальноосвітньому просторі: початкова ланка. Харків : Вид-во «Ранок», 2018. 112 с.
6. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі. Харків : Видавництво «Ранок», 2019. 304 с.
7. Мартиненко І.В. Комунікативний тренінг для дошкільників з порушеннями мовлення. – Харків : Видавництво «Ранок», ВГ «Кенгуру», 2018. 120 с.
8. Назаренко А.А., Ольховська З.М., Толмачова І.М. Ми прийшли до школи. Розробки уроків до курсу «Введення у шкільне життя». – Харків, 2004 . – 144 с.
9. Проскура О.В. Психологічна підготовка вчителя до роботи з шестирічними першокласниками. – К., 1999. – 290 с.

Завдання для самостійної роботи

1. У посібниках Колупаєвої А.А. та Таранченко О.М.(див. список джерел) обрати один із розділів щодо навчання дітей з різними порушеннями у інклюзивному освітньому просторі та підготувати коротке реферативне повідомлення щодо своєрідності підготовки їх до школи та адаптації до шкільного навчання.

2. З книги Назаренко А.А., Ольховська З.М., Толмачова І.М. Ми прийшли до школи. Розробки уроків до курсу «Введення у шкільне життя». Харків, 2004. 144 с. виписати приклади методичних прийомів для формування у дітей навчального співробітництва.

3. Написати анотацію на посібник І.Мартиненко «Комунікативний тренінг для дошкільників з порушеннями мовлення», обґрунтувати можливості використання описаної технології у контексті підготовки дитини до навчання у школі.

4. Намітьте тематику занять з вихованцями старшої групи для формування у них мотиваційної готовності до шкільного навчання. Продумайте також прийоми зацікавлення старших дошкільників іграми «в школу», обґрунтуйте значення таких ігор у формуванні мотиваційної готовності до шкільного навчання

5. Ознайомитись із системою занять для підготовки дитини до школи, запропонованою у книзі Л.Кашуби (див. список джерел). Дати обґрунтовану порівняльну оцінку цієї системи та курсу «Введення у шкільне життя».

6. Продумайте план бесіди зі старшими дошкільниками про школу, спрямованої на формування пізнавального інтересу до майбутнього шкільного навчання. Складіть план екскурсії зі старшими дошкільниками у школу.

Тема 8. Форми співпраці закладу дошкільної освіти та школи

Основний зміст теми

1. Принципи організації співпраці дошкільного закладу та школи у вихованні та навчанні дітей.
2. Класифікація форми спільної роботи ДНЗ та початкової школи.
3. Форми співпраці педагогічних колективів та окремих педагогів.
4. Форми спільної роботи педагогів, батьків та дітей, що навчаються у суміжних ланках освіти.

Список джерел

1. Наступність у навчально-виховній роботі дитячого садка та школи / Упор. З.Н. Борисова. Київ, 1985
2. Обов'язкова освіта дітей старшого дошкільного віку: форми здобуття, організація і зміст роботи / упорядник О.П. Долинна. Тернопіль: Мандрівець, 2011.
3. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка. Київ, 2015
4. Проскура О.В. Психологічна підготовка вчителя до роботи з шестирічними першокласниками. Київ, 1999. 290 с.

Завдання для самостійної роботи

1. Складіть перспективний план спільної роботи дошкільного закладу та школи з проблеми наступності у одному з напрямів:
 - фізичне виховання старших дошкільників та першокласників;
 - екологічне виховання старших дошкільників та першокласників;
 - економічне виховання старших дошкільників та першокласників;
 - художнє виховання старших дошкільників та першокласників.
2. Намітьте зміст можливих спільних справ старших дошкільників та першокласників.
3. Продумайте план проведення у дошкільному закладі «Зустрічі з першою вчителькою» для старших дошкільників.
4. Придумайте кілька цікавих ідей для проведення спільних розваг старших дошкільників та першокласників.

Індивідуальне довготривале завдання

Навчальний проект «Готуємо дитину до навчання у школі».

Відвідайте книгарню і складіть перелік пропонованих книг та посібників для підготовки дитини до навчання у школі. Підготуйте анотації на ті книги, які вважаєте найцікавішими. Оформіть анотації у вигляді комп'ютерної презентації для батьків майбутніх першокласників.

Сформулюйте кілька конкретних порад для видавців дитячої пізнавальної та навчальної літератури щодо вимог до книг для підготовки дитини до школи.

ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Поняття наступності у філософії.
2. Поняття наступності у психології.
3. Поняття наступності у загальній та дошкільній педагогіці.
4. Наступність як принцип системи освіти. Значення наступності у системі безперервної освіти України.
5. Взаємозв'язок понять наступності, спадкоємності та перспективності у системі безперервної освіти.
6. Проблема наступності суміжних ланок освіти у сучасних наукових дослідженнях.
7. Напрями та педагогічні умови забезпечення наступності дошкільної та початкової шкільної освіти.
8. Поняття про інклюзію та інклюзивну освіту.
9. Стан та розвиток системи освіти дітей з особливими потребами в Україні.
10. Нормативно-правове забезпечення інклюзивної освіти в Україні.
11. Інклюзивно-ресурсний центр, його роль у забезпеченні наступності інклюзивної освіти дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.
12. Інклюзія у дошкільній освіті.
13. Форми інклюзивного навчання і виховання дітей дошкільного віку.
14. Особливості організації інклюзивної дошкільної освіти дітей з різними освітніми потребами.
15. Інклюзивне навчання в початковій школі.
16. Особливості організації інклюзивної початкової освіти дітей з різними освітніми потребами.
17. Встановлення наступності між дошкільним закладом і школою у меті та змісті освіти як головна умова забезпечення безперервної освіти та поступального розвитку особистості.
18. Наступність мети, завдань та змісту освіти дитини 6-10-ти років у державних стандартах дошкільної та початкової шкільної освіти (Базовий компонент дошкільної освіти; Державний стандарт початкової освіти).
19. Навчально-методичне забезпечення інклюзивної освіти (Державний стандарт для дітей з особливими освітніми потребами, спеціальні та корекційно-розвивальні програми тощо).
20. Компетентнісний підхід до визначення мети, завдань та змісту дошкільної та початкової шкільної освіти як основа забезпечення наступності, спадкоємності та перспективності у системі безперервної освіти.
21. Порівняльний аналіз програм старшої групи закладу дошкільної освіти і першого класу школи.
22. Встановлення наступності у формах, методах інклюзивної освіти дітей 6-7 років.
23. Встановлення наступності у формах, методах навчання дітей 6-7 років.
24. Методи і прийоми навчання дітей в старшій групі дитячого садка і першому класі школи.
25. Порівняльний аналіз заняття та уроку як основних форм організації навчання у дошкільному закладі та початковій школі.

26. Особливості виховання у дошкільників та молодших школярів інтересу до навчання, культури поведінки та спілкування, формування взаємин дітей в дитячому колективі, ставлення до педагога (вихователя, вчителя) тощо.
27. Особливості організації навчально-виховної роботи у першому класі.
28. Оволодіння педагогами основними методами навчання й корекції розвитку дітей з особливими освітніми потребами.
29. Формування у педагогічної спільноти позитивного ставлення до інклюзії та дітей з особливими потребами, умінь налагоджувати партнерські стосунки з батьками. Співпраця з родинами.
30. Вивчення та використання зарубіжного досвіду інклюзивної освіти.
31. Поняття про освітнє середовище навчального закладу.
32. Загальні вимоги до інклюзивного середовища закладу освіти.
33. Особливості організації інклюзивного середовища у групі закладу дошкільної освіти.
34. Організація інклюзивної класної кімнати.
35. Концепція універсального дизайну і доступність навчального середовища на уроці.
36. Особливості організації інклюзивного освітнього середовища для дітей з різними освітніми потребами.
37. Поняття про готовність дитини до шкільного навчання.
38. Дослідження проблеми готовності до шкільного навчання у дитячій психології.
39. Дослідження проблеми готовності до шкільного навчання у дошкільній та спеціальній педагогіці.
40. Вступ до школи – якісно новий етап в житті дитини, його особливості.
41. Основні компоненти фізичної та психологічної готовності дитини до навчання (мотиваційна, інтелектуальна, морально-вольова та емоційна готовність).
42. Поняття «шкільної зрілості».
43. Проблема формування готовності до шкільного навчання дітей з особливими освітніми потребами.
44. Формування у старших дошкільників мотиваційної готовності до шкільного навчання.
45. Розвиток пізнавальних інтересів та формування пізнавальної активності, елементів навчальної діяльності.
46. Формування навчального співробітництва з однолітками та дорослим.
47. Виховання у дошкільників бажання навчатись у школі.
48. Ознайомлення дітей зі школою.
49. Організація спілкування дітей старшого дошкільного віку зі школярами.
50. Знайомство з майбутнім вчителем.
51. Спільна робота дитячого садка і сім'ї у підготовці дитини до школи.
52. Специфіка підготовки до школи дітей у нових типах дошкільних закладів (сімейний дитячий садок, центр дитинства, міні-лицей тощо).
53. Методика виявлення готовності дитини до школи.

54. Адаптація дитини 6 років до школи.
55. Зміст і форми зв'язку закладу дошкільної освіти і школи.
56. Принципи організації співпраці закладу дошкільної освіти та школи у вихованні та навчанні дітей.
57. Класифікація форми спільної роботи закладу дошкільної освіти та початкової школи.
58. Форми співпраці педагогічних колективів та окремих педагогів.
59. Форми спільної роботи педагогів, батьків та дітей, що навчаються у суміжних ланках освіти.

**Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів у вивченні
навчальної дисципліни**

**Критерії оцінювання за видами діяльності здобувачів вищої освіти,
що навчаються за загальним графіком, в умовах аудиторного або
змішаного навчання**

Вид навчальної роботи	Кількість балів, що нараховується	Форма звітності
Лекції	8 (1 бал за кожну пару)	Наявність конспекту
Практичні заняття (коефіцієнт активності)	Не нижче 21	-
Самостійна робота, тести	21 (3 бали за кожну тему)	Наявність матеріалів самостійної роботи
Індивідуальне довготривале завдання	10	Матеріали виконаного завдання
Всього	60	-

**Критерії оцінювання за видами діяльності здобувачів вищої освіти, що
навчаються за індивідуальним графіком, та всіх здобувачів в умовах
дистанційного навчання**

Вид навчальної роботи	Кількість балів, що нараховується	Форма звітності
Самостійна робота в Classroom	60 балів за кожну тему	Наявність матеріалів самостійної роботи
Підсумкове тестування	60	Проходження тестування на сайті «Всеосвіта»
Індивідуальне довготривале завдання	60	Матеріали виконаного завдання
Коефіцієнт активності	+ 20 балів до отриманого рейтингу в разі присутності здобувача не менш, ніж на 50% практичних та лабораторних занять	Оцінки, отримані у журналі академгрупи
ВСЬОГО	60	-

Примітка:

1. Коефіцієнт активності визначається на основі отриманих здобувачем вищої освіти оцінок за усні відповіді на практичних та лабораторних заняттях за формулою:

$K = X : n \cdot 100$, де K – коефіцієнт активності, X – сума всіх набраних студентом оцінок, n – максимальна сума оцінок, яка може бути набрана.

Навчальне видання

Горопаха Наталія Михайлівна – укладач

«Наступність дошкільної та початкової освіти у інклюзивному просторі: методичний комплекс навчальної дисципліни»

Методичний посібник

для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 012 «Дошкільна освіта»

Підписано до друку: 10.02.2023
Папір друк. 60x84. Формат 1/16
Умовних друкованих аркушів 3,25.
Наклад 100 примірників.

Редакційно-видавничий відділ
Рівненського державного гуманітарного університету
33028, м. Рівне, вул.. С.Бандери, 12.

